

ПЕДАГОГИЧЕСКОТО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ В ПРОГРАМИТЕ НА Д-Р ТОМАС**ГОРДЪН**Дарина Желкова Георгиева¹, Мария Стоянова Дишкова²¹Гордън Груп България 2017 ЕООД²Университет „Проф. д-р Асен Златаров“, гр. Бургас**PEDAGOGICAL INTERACTION IN DR. THOMAS GORDON'S PROGRAMS**Darina Zhelkova Georgieva¹, Maria Stoyanova Dishkova²¹Gordon Group Bulgaria 2017 Ltd²University „Prof. d-r Asen Zlatarov“ – Burgas

Abstract: The article provides a brief description of Dr. Thomas Gordon's programs: Parents Effective Training, Training Effective Teachers, Training Effective Children and Youth. They have proved their efficiency in recent decades, combining traditional techniques with innovative methods of pedagogical interaction with children. On this basis, a study was conducted with 23 Bulgarian trainers in these programs. Their opinion is extremely important because they have observation of the target groups and the positive impact of what they have learned on their relationships with students, teachers, parents, children, youth. The survey was conducted with the help of a questionnaire, which consists of open and closed questions. The obtained results are summarized and analyzed.

Keywords: effective parents, effective teachers, effective children and youth, positive communication, Thomas Gordon

В статията е направено кратко описание на програмите на д-р Томас Гордън: Трениране на успешни родители, Трениране на успешни учители, Трениране на успешни деца и младежи. Те са с доказана ефективност през последните десетилетия, като съчетават традиционни похвати с иновативни методи за педагогическо взаимодействие на всички равнища. На тази база е проведено изследване с 23-ма български обучители по тези програми. Тяхното мнение е от изключително значение, защото те имат наблюдение върху целевите групи и положителното влияние на наученото от тях по посока на взаимоотношенията им с ученици, учители, родители, деца, младежи.

Програмата за Трениране на успешни родители предоставя уникална възможност да се подобрят взаимоотношенията с детето по изключително лесен и достъпен начин. Става дума за конструктивен диалог, който улеснява комуникацията и спомага не само за преодоляване на конфликти (методът „аз печеля, ти печелиш“), но и за предотвратяване на появата им (подготовка на сцената, активно слушане, Аз-послания). Разговорът между детето и родителя се базира на хуманни отношения, положителни емоции, доверие, взаимно разбиране, толерантност, емпатия [1]. „Сегашното разбиране за възпитанието отхвърля тезата за едностранно въздействие върху детето и залага на интеракцията и сътрудничеството между възпитатели и възпитаници. Това е причина субект-обектната парадигма да бъде заменена със субект-субектна, субект-личностна“ [2, с. 54].

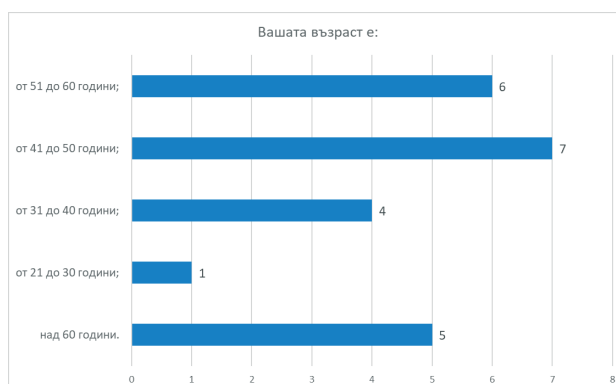
Програмата за Трениране на успешни учители е изключително ефективен начин педагозите да подобрят уменията си за емоционално и социално учене, както и способността да прилагат наученото на практика. Теорията в рамките на тренинга се приемат като възможност за запознаване с различни техники за управление на класа, но всъщност ефикасността им е с много по-голяма широта [3, с. 710-711]. По своята същност учителската професия е силно интерактивна. Ежедневно учителите влизат в контакт с десетки, дори стотици хора. Основно учителите взаимодействат със своите ученици в класната стая или на други места, където се провежда обучението. Методическият аспект, преподаването по конкретен предмет не е единственият начин, по който учителите взаимодействат със своите ученици. Те ги насърчават, утешават, разрешават конфликти и следят за дисциплината в класа. Извън класната стая има много споделени дейности в училище, които изискват активна комуникация (планиране на общи събития или проектиране на училищни програми с други учители). Понякога учителите трябва да водят дискусии с други специалисти (педагогически съветник, психолог, медицинска сестра, ресурсен учител или други членове на екипа за грижа за учениците). Друга важна задача на учителя е да си сътрудничи с родителите на ученика. Пе-

дагогът отделя голяма част от времето си в разговори като отчита специфичните характеристики на всеки един ученик и всеки един родител. Всеки от тях има своите приоритети, ценностна система, гледна точка, които трябва да бъдат уважени и зачетени от учителя в процеса на общуване¹. Създаването и установяването на позитивна образователна среда изисква усилията на всички участващи страни. Успешният учител има умения да помогне на себе си и на своите ученици да утвърдят ненасилствената комуникация в класната стая или общуване чрез откритост, искреност и взаимно доверие. Практиката показва, че методите на д-р Томас Гордън работят, а успешният учител наистина вдъхновява своите ученици [4].

Целта на програмата Трениране на успешни деца и младежи е да им помогне да се развият в социално и емоционално отношение. Предлага им не само базисни умения за личностно усъвършенстване, но и умения за общуване, които са приложими във всички сфери на живота². „Позитивното общуване е възможност да се преодолеят редица конфликти, без човек да предава себе си“ [5]. Не рядко се оказва много трудно за учителя да се справи със собствените си негативни чувства, породени от поведението на участник в групата. Много е важно неговото умение да е искрен, да не изпълнява роля, да осъществи действителни взаимоотношения, да не оценява и етикетира другите. Изисква се да сподели истинските си чувства на притеснение, гняв, дори яд. По този начин всички останали разбират причината за негативните му чувства са обективни, конкретни и не се отнасят само до личността на учителя³. „Ролята на учителя е изключително отговорна и предизвикателна. Понякога може да бъде трудна и изтощителна. Но тя винаги е изпълнена с динамика и нужда от постоянен фокус и концентрация.

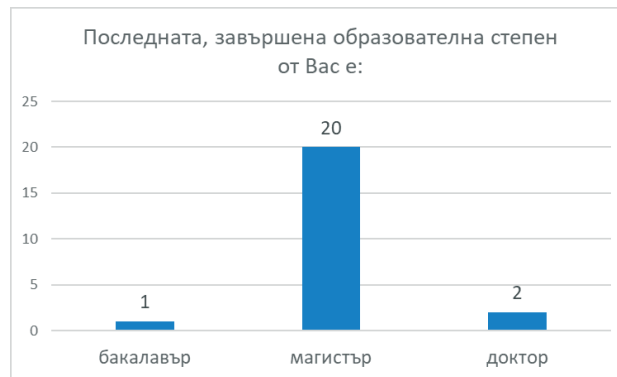
Успешният учител познава много добре личните си качества, силните си страни и недостатъци и отговорно и всеотдайно се стреми да даде максимума от себе си в процеса на личностно развитие на своите обучаеми, винаги обръщайки внимание на техните нужди и състояние. В тази обществена роля, работейки с хора и изпълнявайки обучителни цели учителят винаги е подложен на оценката от обучаемите, общността и социума⁴. От тук се породи идеята да се изследват обучители по програмите на д-р Томас Гордън, за да се открие спецификата на тези практики, акцентите в тренинг-сесиите, както и полезността за обучените лица, техните лични взаимоотношения и професионална практика.

Анкетното проучване е проведено сред 23-ма обучители по програмите на д-р Томас Гордън с цел да се проучи мнението им относно полезността на получената информация, атрактивността на тренингите и приложението на наученото в практическата дейност на всички възпитателни субекти. 100% от анкетираните лица са жени. Тяхната възраст е, както следва (Фиг. 1): 21–30 години – 4,35%; 31–40 години – 17,39%; 41–50 години – 30,43%; 51–60 години – 26,08%; над 60 години – 21,74%. Всички респонденти имат висше образование (Фиг. 2): доктор – 8,69%; магистър – 4,35%; бакалавър – 86,96%.

Фигура 1. Възраст на респондентите

Анкетираните лица имат различни професии: психолог, детски психолог, психотерапевт, учител, преподавател чуждоезиково обучение, лекар, икономист, педагог, преподавател във ВУЗ на длъжност доцент, проектен координатор, акушерство и гинекология, социални дейности, публична администрация, научен работник, социален педагог. Те са обучители по програмите: Трениране на успешни родители – 22 (95,65%); Трениране на успешни деца и младежи – 10 (43,48%); Трениране на успешни учители – 13 (56,52%). Трима са обучители и по трите програми – 3 (13,04%). Респондентите работят с различни целеви групи: детски учители, начални учители, учители в прогимназиален етап, учители в гимназиален етап, педагогически съветници, училищни психолози, директори на образователни институции, ученици, деца, младежи, родители.

Фигура 2. Образователна степен

Обучителите признават, че запознаването им с програмите на д-р Т. Гордън е спомогнало за обогатяване на знанията им и за развитие на уменията им:

- умения за решаване на конфликти, формулиране на „аз послания“, упражняване на активно слушане; много приятни емоции с обучаващите се – усещане за споделеност, смисъл и полезност в работата ми;
- умения и знания, приложими в професионален, житейски и личен план; прекрасното усещане да се чувстваш част от общност на съмишленици;
- широк мироглед относно света, взаимоотношението с другите, в това число и със значимите за мен хора; себепознание, разпознаване и владене на емоционалния ми свят;
- постепенна промяна от авторитарен към по-демократичен стил на взаимоотношения и възпитание на децата;
- помогна ми да разбера, че комуникацията между учител и ученик би могла да бъде доста по-успешна; часовете в училище биха могли да протичат по един доста по-приятен за всички начин;
- това е дългогодишна програма, която се е доказала с времето като доста успешна; научи ме да бъда по толерантна към другите, да се съобразявам с чуждото мнение, да владея емоциите си, да разбирам по-добре себе си;
- програмите ми дадоха умения за комуникация, умения за разрешаване на конфликти, които използвам активно, както в моето семейство, така и при работата ми с родители и деца; получих нова гледна точка, която улесни личния и професионалния ми живот;
- чрез програмите на д-р Томас Гордън получих нови знания, практически умения и завършена система за обучение на родители и учители;
- получих увереност за посоката на работа, както и умения за разпознаване на собственост на проблема и консултиране на родители и учители;
- изключително добра подготовка за разпознаване на приемливо и неприемливо поведение, умение за разпознаване на принадлежността на проблема, 12-те бариери пред общуването;
- много позитивни емоции, знания и умения за общуване; развитие на качества;
- уменията, които получих е да се докосвам до собствените си емоции, да не се страхувам от тях и да намирам адекватен начин да ги споделям с хората около мен, без да вдигам защитите им и да им вкарвам чувство за вина; да „беля лука“ и да стигам до чувствата на другия;
- да уважавам ценностите на другия и да не натрапвам моята собствена истина като единствено възможно;
- ефективна технология за общуване на всички социални нива и конкретно за родителско общуване;
- промяна на отношението към себе си и към моите близки; обогати лекциите ми с нови методи на преподаване;
- много полезни неща, много положителни емоции, нови запознанства, преживявания;
- перспектива за желана и положителна промяна; увереност, че междуличностните проблеми могат да бъдат решени;
- спокойствие да изслушвам и разбирам това, което другите казват; смелост да изразявам собствените си чувства и емоции;
- „поведенческият прозорец“ е много ценен инструмент, който представя всички ключови умения на модела;
- пътят през обученията ми по трите програми беше емоционален процес, завладяващ и оставащ с

трайни следи в живота на моето семейство; ползите са и за моята практика, тъй като програмите преподават цялостна концепция за подобряване на стиловете на общуване на всички нива;

- внушиха ми увереност и спокойствие, че мнението и вярванията ми относно взаимоотношенията с хората са в правилна посока;
- знания, умения, опит, гъвкавост за ефективни взаимоотношения, приятелства и ново ниво на разбиране на другите;
- структурирани знания за по-ефективна комуникация, интересни варианти за представяне на теорията;
- знания за модела, умения за успешна комуникация с деца, родители, учители, емоции от успешните промени;
- получих безценни комуникационни умения; това, което методът дава е практически приложимо, работещо и полезно за всички участници в общуването.

От така посочените мнения става ясно, че ползите от програмите на д-р Томас Гордън са много, с доказана ефективност и засягат всички сфери на социалния живот в различни възрасти: професионален, личен, интимен. Респондентите споделят, че идеите на американски психолог са повлияли и контрола над личните им емоции, както са подобрили комуникацията с околните. Става дума за фундаментална промяна в личността: в индивидуален, психологически, социален, емоционален аспект, както и по-успешно представяне в работата с деца и лица, независимо от възрастовата група.

Запознаването на деца, ученици, младежи, родители, педагогически специалисти с програмите на д-р Томас Гордън също води до положителни резултати като:

- откриват се нови начини за комуникация и за решаване на трудни педагогически казуси; моделът на д-р Томас Гордън и обучението се приемат позитивно и с любопитство от целевите групи; харесва им практическата насоченост на обучението, достъпността на заложените концепции и умения, последователността на структурата и методологията;
- в началото педагогическите специалисти реагират малко по-остро и показват известни съпротиви към програмата, защото според тях, тези методи са неприложими за българското училище; с течение на времето, обаче, започват да се запознават с програмата и се забелязва една промяна в тяхното мнение и отношение; нагласите са добри;
- първоначално родителите подхождат с недоверие, но след навлизане в материята сами разбират грешките си до момента и с желание и позитивизъм възприемат новите модели;
- всички имат нужда от поддържащо обучение; понякога имат съпротиви по време на обучението, но след представяне на съдържанието и уменията по програмата настроеността и нагласите се променят;
- много често учителите споделят, че е добре тези програми да се изучават още в университетите, така ще им е по-лесно в практиката и обучението на учениците;
- учителите както и другите специалисти имат много дефицити в уменията за общуване и това много често затруднява работата им в училище с учениците, родителите и колегите им; убеждават се, че това е правилният подход за общуване с родители и ученици;
- много добре структурирана програма, защото дава възможност да се практикува по време на обучението, има време за преосмисляне на модела, позволява и да се планира времето между отделните сесии;
- работните тетрадки са направени с практически упражнения, които са много близки до реалната семейна и училищна среда;
- въпреки, че в началото са предубедени, накрая остават впечатлени; въодушевени, впечатлени от методиката и цялата философия на д-р Гордън, с очакване за промяна;
- доволни от запознаването с програмата, считат я за много полезна;
- спорни, защото при всяко обучение атмосферата е различна;
- впечатлени са от прилаганите техники; всеки, който има досег до програмите намира нещо ново, което му е от полза в живота;
- споделят, че не е лесно да промениш нагласите си по отношение на родителството, но не е невъзможно;
- участниците се вдъхновяват за опит на нов тип общуване, обръщат внимание в дълбочина внимание на термини, с които се оказват недостатъчно задълбочено познати като: поведение, комуникация, конфронтация, проблем, емоции;
- да получат „магическа пръчка“, с която да решат веднага проблемите си;
- отворени са за нови практики;
- първоначално резервирани, но след известен период от време се отпускат и наслаждават на обучението;

- високи очаквания, които много често са свързани с очакването да се разреши конкретен проблем с дете; винаги си тръгват с положителни емоции и надежда;
- много добри отзиви и обратни връзки; програмите се харесват и приема радушно, подпомага осъзнаването и усъвършенстването на родителските модели и педагогическата практика; изненадани от успеха при използване на определени методи и техники от Гордън програмите;
- първоначално подхождат като към панацея – търсят универсално средство за справяне с всички проблеми, но скоро разбират, че без усилия за промяна на стереотипните поведения няма нищо да се промени;
- в началото всички са скептични, но в края на обучението удовлетворението е пълно.

Става ясно, че настроенятия по време на обученията са много различни. Голям брой от респондентите споделят, че в началото представителите на целевите групи са резервирани, недоверчиви. Те очакват да получат готови решения, които веднага да приложат на практика и да подобрят педагогическото общуване на всички равнища. Програмите на д-р Томас Гордън всъщност са различни и идеите започват да работят тогава, когато се осъзнае необходимостта от личностова промяна.

52,17% от респондентите посочват, че работят с родители и учители от цялата страна, но за останалите 47,83% това твърдение не важи. Най-голям процент от тях (Фиг. 3) са на мнение, че участниците в обученията са достатъчно мотивирани за участие в обученията: това важи за повечето участници – 17 (73,91%); личната мотивация е особено важна за успешно приключване на обучението – 13 (56,52%); някои идват по задължение – 1 (4,35%); не всички – 3 (13,04%); категорично, да – 2 (8,69%). Личната мотивация е базисно условия за успех във всяка човешка дейност, а по отношение на постигане на положителна промяна, тя е задължителен фактор и с това са съгласни всички анкетирани лица.

По-големият процент от анкетирани лица подчертават, че по време на тренингите, всички участници се включват активно в изпълнението на поставените задачи, но има респонденти, които не споделят това мнение (Фиг. 4): повечето, да – 15 (65,22%); участниците сами разбират, че активното им участие е единствената гаранция за постигане на успешни резултати от обучението – 14 (60,87%); не всички – 2 (8,69%); бързо се уморяват – 1 (4,35%); категорично, да – 4 (17,39%).

Фигура 3. Мотивация за участие

Фигура 4. Активно участие

На база получените резултати от анкетното проучване, могат да се обобщят в основни групи позитивите, които получават лицата, имали контакт с програмите, и какво губят незапознатите с тях (Табл. 1).

Таблица 1. Позитивни резултати от запознаването с програмите на д-р Томас Гордън

Категории	Позитиви	Негативи
Нови теоретични знания	Теориите на д-р Томас Гордън предлагат разнообразие от инструменти за справяне с различни видове проблеми, които определено пречат на професионалната дейност на педагогическите специалисти и на доверената връзка между дете и родител.	Родителите и педагогическите специалисти продължават да използват остарели методи за възпитателно въздействие и въпреки липсата на положителни резултати, не търсят промяна.
Комуникативни умения	Умения за общуване, за изслушване, за оказване на помощ и подкрепа, за разбиране на чуждата гледна точка.	Трудности в комуникацията с ученици, деца, педагогически специалисти, родители.
Умения за справяне с конфликти	Съвсем нова гледна точка, умение да се види ситуацията в нова светлина, за да се предвиди откъде могат да се появят евентуални затруднения. Умение да се определи принадлежността на проблема и да се реагира съобразно това.	Липса на умения за беззагубно решаване на конфликти и справяне в трудни ситуации. Липса на умения за успешна конфронтация.
Проява на емпатия	Сдържаност, разбиране на поведението на другите, анализиране на ситуации, в резултат на което се взема правилното решение. Това е пример за добри отношения, търпеливост, толерантност, по-голяма чувствителност към проблемите на другия, което увеличава възможностите за адекватна реакция в конфликтна ситуация.	Усилията са концентрирани върху излизане като победители от ситуацията, без да се предвидят положителните резултати, които тя може да предизвика. Не се изграждат хуманни контакти.
Емоционална интелигентност	Позитивни емоции. Осъзнатост. Контрол над собствените емоции и разпознаване на чувствата на другия.	Неспособност за контрол над собствените емоции и за разбиране на хората около нас.
Спокойствие и удовлетвореност	Позитивната комуникация води до спокойно ежедневие. По-малко тревоги и притеснения, особено във връзка с принадлежността на проблема.	Загуба на удовлетвореност и лекота при общуване с другите, както и на ценни умения за по-спокоен и улеснен живот.
Активно слушане	Вниква се в съдържанието на казаното, разбира се посланието.	Родителите и педагогическите специалисти слушат, но не умеят да чуват и разбират.
Професионална увереност	Развитие на самоувереност в работата и във взаимоотношенията с ученици, родители, колеги. Родителите и педагогическите специалисти стават по уверени, с повишена самооценка, вяра и педагогически оптимизъм.	Наличието на неуспехи води до загуба на вяра, до демотивация и надежда за промяна.
Добър пример	Родителите и учителите се превръщат в изключително добър пример за подражание на деца, ученици, младежи, близки, роднини, партньори, колеги.	Няма какво да кажат на другите, на какво да ги научат, как да ги направят по-добри.
Разширяване на светогледа	Перспектива.	Липса на нов светоглед, както и на умения за добра социализация, комуникация и успеваемост.
Доверена връзка	Гради се трайна връзка между общуващите, защото всеки от тях се интересува от другия.	Взаимоотношенията са „чупливи“ и се разрушават при първата трудност.

Личностно обогатяване	Нови контакти и нови методи за поддържане на връзката с околните. Различни гледни точки. Прозрение.	Личността на индивида не се развива. Ограничен мироглед.
Власт	Проява на авторитет.	Налагане със сила.

Вместо заключение, ще се подчертаят думите на един от анкетиранияте обучители, според който „моделите на обучение са добре структурирани и подредени. Всички обучени лица научават нещо полезно за себе си, получават компетентен подход и възможност за среща с подготвени и обучени инструктори. Развиват умения за отговорно родителство и безпроблемно преподаване в училище. Моделът е пример за добри отношения, търпение, толерантност, добро настроение и източник на подходящи упражнения, позитивни емоции, лесно приложими. Това със сигурност ще изгубят хората, които не познават моделите на д-р Томас Гордън. И много усмивки, а това никак не е за подценяване“⁴⁵.

References:

- Gordan, T. (2010) *Trenirane na uspesni roditeli*. Prevod ot angl., IK „Kolibri“. ISBN: 978-954-529-758-8.
- Sabeva, El. (2012) *Bezzagubniyat metod na d-r Tomas Gordan – alternativna tehnologia za vazpitanie na deteto*. V sbornik: „Savremennoto obrazovanie: strategii, napravlenia, tsennosti“, Universitetsko izdatelstvo „Paisiy Hilendarski“, Plovdiv, 2012, ISBN 978-954-423-827-8, s. 50-62.
- Talvio, M., K. Lonka, E. Komulainen, M. Kuusela and T. (2013) *Lintunen, Revisiting Gordon’s Teacher Effectiveness Training: An Intervention Study on Teachers’ Social and Emotional Learning*, *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 11(3), pp. 693-716. ISSN: 1696-2095. 2013, no. 31, Finland, November, 2013, <http://dx.doi.org/10.14204/ejrep.31.13073>.
- Dishkova, M. i D. Georgieva (2020) *Pozitivnata obrazovatelna sreda v programata za trenirane na uspesni uchiteli na d-r Tomas Gordan*. *Godishno nauchno-metodicheskoto spisanie „Obrazovanie i tehnologii – inovatsii v obuchenieto i poznavatelnoto razvitie“*, vol. 11, issue 1, ISSN 1314-1791 (print); ISSN 2535-1214 (online), s. 79-81.
- Dishkova, M. i D. Georgieva (2019) *Aktualizirani idei i praktiki na d-r Tomas Gordan v polza na roditelskata obshtnost*. *Mezhdunarodna obrazovatelna programa Trenirane na uspesni roditeli (TUR)*. *Sbornik dokladi ot mezhdunarodna konferentsia „Rabota s roditeli“*, Albena, Logopedia 2019, Izdatelstvo Logopedichen tsentar „Romel“, ISBN 978-954-9458-27-5, s. 91-106.

(Endnotes)

- Talvio, M. (2014) *How do teachers benefit from training on social interaction skills? Developing and utilising an instrument for the evaluation of teachers’ social and emotional learning*. Academic Dissertation to be publicly discussed by due permission of the Faculty of Behavioural Sciences at the University of Helsinki, in Small Festive Hall of the university main building, on Saturday, 29th November 2014, at 12 o’clock, Helsinki 2014, pp. 1-60, available at: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/136437/howdotea.pdf?sequence=1>, pp. 1-2.
- <http://gordonbulgaria.com/yet-structure.html>
- Programa za pozitivno roditelstvane*. *Narachnik za obuchiteli*, sastaviteli: d-r Nadya Stoykova; dots. Neli Petrova – Dimitrova, s. 1-125, Sofia, 2011, ISBN 978-954-92711-8-8, s. 104-105.
- Izpolzване na neformalno uchene i interaktivni metodi v Mladezhkata rabota, Neformalno uchene za zaetost*, *Narachnik Obuchenie za obuchiteli*, Proekt: 2014-1-BG01-KA205-001743, Sastaviteli: Ognyan Gadularov, Bulgaria (NCh „Badeshte sega 2006“), Bogdan Romanika, Rumania (Dreams for life), dostapno na: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/narchnik_obuchenie_za_obuchiteli_bg.pdf, s. 17.
- Mnenie na anketirano litse*.